

Bernard Mandeville,

Een rechtvaardiging van het boek

Een rechtvaardiging van het boek is in 1723 door Mandeville afzonderlijk uitgegeven. Dit stuk bestaat uit een aanklacht van de Grand Jury van Middlesex tegen Mandevilles boek, een ingezonden brief van een onbekende, en het antwoord van Bernard Mandeville. Het boek waarop deze rechtvaardiging betrekking heeft, is de tweede editie van *The Fable of the Bees, or Private Vices, Publick Benefits* van 1723.

De *Rechtvaardiging* is door Mandeville daarna toegevoegd aan de derde en tevens laatste versie van *The Fable of the Bees, or Private Vices, Publick Benefits*, die in 1724 is verschenen.

De gehele tekst van *Een rechtvaardiging van het boek* is voorzien van voetnoten opgenomen in *Mensen spreken niet om begrepen te worden* (2007). Hieronder volgen de vertalingen van de aanklacht en van de ingezonden brief, en van Mandevilles antwoord alleen de aanloop.

Een rechtvaardiging van het boek, etc.

(1723)

Opdat de lezer volledig op de hoogte kan zijn van de merites van de zaak tussen mijn tegenstanders en mijzelf, is het een vereiste dat hij, voordat hij mijn verweer leest, de gehele tenlastelegging kent en alle beschuldigingen in extenso voor zich heeft.

De aanklacht van de grand jury luidt aldus:

Wij, de Grand Jury van het graafschap Middlesex, hebben met de diepste smart en bezorgdheid de vele boeken en pamfletten gezien die bijna elke week worden gepubliceerd tegen de gewijde artikelen van onze *heilige godsdienst* en de hele tucht en orde in de *kerk*. De manier waarop dit wordt volgehouden, lijkt ons rechtstreeks te tenderen tot het *propageren van ongelovigheid*, en derhalve het verval van alle zeden.

Wij zijn ons terecht bewust van de goedheid van de Almachtige, die ons heeft behoed voor de *pest* die ons buurland heeft bezocht, en voor welke grote genade het Zijne Majesteit door zijn proclamatie genadiglijk heeft behaagd te gebieden dat er dankgebeden worden gericht aan de hemel. Maar hoe ergerlijk moet het voor de Almachtige zijn dat zijn weldaden en verlossingen die aan deze natie zijn aangeboden en onze dankbetuiging die er publiekelijk voor werd bevolen, gepaard gingen met zo'n flagrante goddeloosheid.

Wij kennen niets dat een grotere dienst kan betekenen voor Zijne Majesteit en de protestantse erfopvolging (die bij ons gelukkig is ingesteld ter verdediging van de *christelijke godsdienst*) dan de onderdrukking van blasfemie en ontheiliging, die rechtstreeks tendeert tot het ondermijnen van het eigenlijke fundament waarop Zijne Majesteits heerschappij is verankerd.

Zo onvermoed zijn deze *zeloten voor de ongelovigheid* geweest bij hun duivelse aanvallen tegen de godsdienst, dat zij:

Ten eerste openlijk de leer van de altijd *gezegende drie-eenheid* hebben belasterd en ontkend en door schoonschijnende voorwendsels hebben getracht de *Ariaanse ketterij*, die nooit in een natie werd geïntroduceerd zonder dat de hemelse wraak haar achtervolgde, te laten herleven.

Ten tweede bevestigen zij een absoluut *noodlot* en loochenen zij de *voorzienigheid* en heerschappij van de Almachtige in de wereld.

Ten derde hebben zij getracht de hele orde en tucht in de kerk te ondermijnen, en door gemene en onjuiste aantijgingen tegen de *geestelijkheid* trachten zij minachting voor elke godsdienst te veroorzaken, zodat zij door het libertinisme van hun meningen anderen kunnen aanmoedigen en overhalen tot de immoraliteiten van hun praktijk.

Ten vierde worden de *universiteiten* afgekraakt, en elk *onderricht van de jeugd* in de principes van de christelijke godsdienst wordt met de grootste kwaadwilligheid en valsheid in diskrediet gebracht, zodat zodoende een algemeen libertinisme doeltreffender kan worden gevestigd.

Ten vijfde is, om deze werken van de duisternis doeltreffender uit te voeren, gebruikgemaakt van weloverwogen kunstgrepen en verzonnen opvattingen om godsdienst en deugd naar beneden te halen als *nadelig* voor de samenleving en als schadelijk voor de staat, en om weelde, gierigheid, trots en allerlei ondeugden aan te bevelen als noodzakelijk voor het *algemeen welzijn*, en zonder dat dit strekt tot de vernietiging van de grondwet. Ja, er zijn zelfs ten gunste van de *bordelen* zelf gewrongen verweerschriften en gekunstelde lofredes gemaakt en in druk verschenen met de bedoeling, begrijpen we, de natie op het slechte pad te brengen.

Aangezien deze beginselen er rechtstreeks toe tenderen elke godsdienst en beschaafde regering omver te werpen, achten wij ons verplicht aan onze plicht tot de *Almachtige*, onze liefde voor ons *land* en respect voor onze *eden* om aan te klagen: [Edmund Parker in de *Bible and Crown in Lombard-Street*] als de uitgever van een boek getiteld *De fabel van de bijen, of Particuliere ondeugden, publieke weldaden*, 2^e druk 1723; en ook [T. Warner in de *Black Boy in Pater-Noster-Row*] als de uitgever van een weekblad, het *British Journal* genaamd, nr. 26, 35, 36 en 39.

De brief waarover ik klaag is deze:

Mijn Lord,

Het is aangenaam nieuws voor alle loyale onderdanen van de koning en ware vrienden van de gevestigde heerschappij en erfopvolging door het *illustere Huis van Hannover*, dat men zegt dat Uwe Lordschap op enkele *doeltreffende* maatregelen zint om ons te beveiligen tegen de gevaren waardoor Zijne Majesteits gelukkige heerschappij schijnt te worden bedreigd door *Catiline* onder de naam van *Cato*, door de schrijver van een boek getiteld *De fabel van de bijen, etc.*, en door anderen van hun *broederschap*, die ongetwijfeld nuttige vrienden van de *troonpretendent* zijn en om zijnentwille ijverig werken aan het ondermijnen en ruïneren van onze grondwet onder een schoonschijnend voorwendsel deze te verdedigen. Het wijze besluit van Uwe Lordschap om zulke goddeloze geschriften totaal te onderdrukken, en het al gegeven bevel om deze onmiddellijk door enkele *grand juries* te laten *aanklagen*, zal de natie er afdoende van overtuigen dat hier geen aanvallen tegen het *christendom* zullen worden toegelaten of verdragen. En deze overtuiging zal de geest van de mensen meteen van de

onbehaaglijkheid bevrijden die dit snode slag schrijvers bij hen heeft geprobeerd op te roepen. Zij zal daarom een stevig bolwerk zijn van de *protestantse godsdienst*, zal de plannen en hoop van de *troonpretendent* doeltreffend verslaan en ons het best verdedigen tegen enige verandering bij de *geestelijkheid*. En geen *gelovige Brit* zou het koud kunnen laten als het volk zich ook maar de geringste veronachtzaming zou indenken bij enig persoon die een rol bij de geestelijkheid speelt, of *achterdochtig* begint te worden dat er ter verdediging van hun godsdienst tegen de geringste schijn van gevaar dat daarop afkomt, iets gedaan zou kunnen worden wat niet wordt gedaan. En mijn Lord, deze *achterdocht* zal gauw kunnen opkomen als er geen maatregelen worden genomen om de onverholten pleitbezorgers van *ongodsdienstigheid* te ontmoedigen en te vermorzelen. Het is geen makkelijke zaak om achterdocht uit iemands hersenen te krijgen, wanneer zij er eenmaal in is gekomen. Achterdocht, mijn Lord! Dat is een even *razende* duivel als een van hen allemaal. Ik heb een kleine, magere, zwakke vrouw zo gesterkt gezien door een vlaag van *achterdocht*, dat vijf grenadiers haar niet konden houden. Mijn Lord, ga door met uw juiste methoden om het volk vrij te houden van deze vervloekte *achterdocht*, want onder de verscheidene soorten en aanleidingen hiervan is die welke hun *godsdienst* betreft, de gewelddadigste, flagrantste en uitzinnigste soort van allemaal. Zij heeft onder regeringen dan ook die verschillende onheilen voortgebracht die Uwe Lordschap vertrouwensvol heeft besloten te voorkomen, plichtsgetrouw de koninklijke autoriteit in aanmerking nemend en in overeenstemming met het *voorbeeld* van Zijne Majesteit, die genadiglijk BEVELEN heeft gegeven (die welbekend zijn aan Uwe Lordschap) *om de eenheid van de kerk en de zuiverheid van het christelijke geloof te bewaren*. Het is zinloos te denken dat het volk van *Engeland* ooit zijn *godsdienst* zal opgeven of erg verzot zal zijn op een *geestelijkheid* die het niet steunt, zoals de wijsheid van deze geestelijkheid wel heeft gedaan tegen zulke vrijpostige aanvallen die er door de *scribenten* op zijn uitgevoerd. Want *scribent* is, zoals Uwe Lordschap weet, de juiste benaming voor elke auteur die, onder welke plausibele schijn van gezond verstand ook, door middel van subtiele en listige en misleidende argumenten en insinuaties probeert de godsdienst te ondermijnen, en daardoor de tevredenheid en rust, de vrede en het geluk van zijn medeonderdanen. Moge de hemel die onduldbare ellende afwenden die de kerk van *Rome* over ons brengt! *Tirannie* is de last van de menselijke samenleving en er is geen zwaardere tirannie dan die van de *pauselijke kroon*. En daarom heeft dit vrije en gelukkige volk juist een uiterste afschuw en doodsangst opgevat voor paperij en voor alles wat op een aanmoediging of neiging daartoe lijkt. Maar zij verafschuwen en vrezen ook het geweld dat het *christendom* zelf wordt aangedaan door onze Britse *Catilines*, die hun verraderlijke bedoelingen hiertegen verbergen onder de valse gevoelens van achting en welwillendheid voor onze gezegende protestantse godsdienst, terwijl zij bewijzen, te *duidelijk* bewijzen, dat de titel van *protestant* niet aan hen toebehoort, tenzij deze kan behoren aan degenen die in feite protesteerders tegen *elke godsdienst* zijn.

En inderdaad, het volk kan men het niet erg kwalijk nemen dat het nauwelijks genegen is zijn godsdienst te laten varen. Want zij zeggen jullie dat er een *God* is, en dat die *God* de wereld regeert, en dat hij een koninkrijk pleegt te zegenen of te vervloeken overeenkomstig de mate waarin daar *godsdienst* of *ongodsdienstigheid* heerst. Uwe Lordschap heeft een mooie verzameling boeken en wat nog mooier is: u zult ze zeker begrijpen en daarmee kunt u in elke belangrijke affaire in een mum uw voordeel doen. Ik

zou daarom gaarne weten of Uwe Lordschap op grond van *enige schrijver*, laat hem zo *profaan* zijn als de *scribenten* maar zouden willen, kan laten zien dat welke republiek, koninkrijk, land of provincie ook, groot of klein, niet achteruitging en in verval raakte, en verward was, toen daar eenmaal verzuimd werd om nauwgezet maatregelen te treffen *ter ondersteuning van de godsdienst*.

De *scribenten* spreken veel over de *Romeinse* regering en *vrijheid* en de *geest* van de *oude Romeinen*. Maar het is onbetwistbaar dat hun hoogst plausible praat over deze dingen allemaal *pretentie* en *gekunsteldheid* en *listigheid* is om de doelstellingen van de ongodsdienstigheid te dienen, en derhalve het volk *bezorgd* te maken en het koninkrijk te ruïneren. Want als zij in *werkelijkheid* echt het gevoel en principes van de wijze en welvarende *Romeinen* zouden waarderen en getrouw aan hun landgenoten zouden aanbevelen, dan zouden zij ons, in de eerste plaats, in herinnering brengen dat het *oude Rome* even sterk opviel doordat het de *natuurlijke godsdienst* naleefde en bevorderde als dat het *nieuwe Rome* erdoor opviel te bezoedelen wat geopenbaard is. En aangezien de *oude Romeinen* zich buitengewoon in de gunst van de hemel aanbevelen door hun gelovige *zorg voor de godsdienst*, waren zij er ruimschoots van overtuigd, en erkenden dienovereenkomstig met *algehele* instemming, dat hun zorg voor de godsdienst het *grote middel* was waarmee *God* het rijk bewaarde en bekroonde met verovering en succes, voorspoed en glorie. Vandaar dat toen hun grote *redenaars* bij elke gelegenheid hun uiterste best probeerden te doen om het volk te raken en te overtuigen, zij het altijd zijn *godsdienst* in herinnering brachten als *deze* op enige manier kon worden aangetast door het onderwerp waarover het debat werd gevoerd. Daarbij twijfelden zij er niet aan dat het volk ten *gunste* van hen zou beslissen, als zij maar konden aantonen dat de veiligheid van de *godsdienst* afhing van het succes van hun zaak. En inderdaad, de *Romeinen* noch enige andere natie op aarde liet ooit toe dat hun *officiële godsdienst openlijk* belachelijk werd gemaakt, in diskrediet gebracht of bestreden. En ik ben er zeker van dat Uwe Lordschap voor geen enkele prijs zou willen dat zoiets dat nooit eerder in de wereld werd geduld, *straffeloos* bij ons wordt gedaan. Is er ooit sinds de gezegende openbaring van het *evangelie* een mens geweest die herrie schopte tegen het *christendom*, zoals sommige mannen, ja, en ook een paar vrouwen, de laatste tijd hebben gedaan? Moet de duivel in deze mate om zich heen grijpen en niet voor *coram nobis* worden gedaagd? Waarom stelt hij zich er niet tevreden mee de mensen op de gewone manier voor zich te winnen, op de manier van vloeken en zweren, geen zondagsrust en bedriegen, omkoperij en hypocrisie, dronkenschap en hoererij en dergelijke dingen die hij gewend is? Laat hem nooit in de monden en geschriften van de mensen domineren zoals hij dat nu doet, met een luide, enorme ongelovigheid, blasfemie en ontheiliging, genoeg om de onderdanen van de koning buiten zichzelf van angst te maken. We zijn nu bij een korte vraag aangekomen die luidt: *God* of de *duivel*? De tijd zal laten zien wie met wie samengaat. Zoveel kan er nu al van worden gezegd dat diegenen hun geest van oppositie tegen de heilige dingen overvloedig hebben getoond die niet alleen krachtig geprotesteerd hebben tegen de *nationale* belijdenis en uitoefening van de godsdienst, en met bitterheid en gedrevenheid getracht hebben deze *hatelijk* en *verachtelijk* te maken, maar die er ook naar verlangen om te beletten dat de *zaden* van de *godsdienst* met vrucht worden gezaaid onder de *massa's* autochtonen van dit eiland.

Met uiterste felheid zijn argumenten aangevoerd tegen het onderwijs van arme kinderen op de *armenscholen*, hoewel er geen enkele gegronde reden tegen deze

onderwijsvoorziening is gegeven. De dingen die ertegen zijn ingebracht, zijn in feite *niet* waar. En niets behoort door serieuze en wijze mensen als een *zwaar* en *gegrond* argument te worden beschouwd als dit niet waar is. Hoe kon *Catiline* nog iets over hebben van zijn vertrouwen om iemand in het gezicht te kijken, nadat hij meer vertrouwen dan dat waarover de meeste mensen beschikken, had verbruikt door te zeggen dat deze *voorgewende menslievendheid eigenlijk alle andere liefdadigheden die voorheen aan de bejaarden, zieken en onvermogenen werden gegeven, heeft vernietigd*.

Het lijkt nogal duidelijk dat als degenen die *niet* aan een *armenschool* willen bijdragen, minder menslievend voor een ander object worden dan zij vroeger waren, hun gebrek aan menslievendheid voor het één niet te wijten is aan hun bijdrage aan het ander. En wat degenen betreft die *wel* aan deze scholen bijdragen, ligt het zo verre van hen om meer te bezuinigen op hun hulp voor andere objecten dan zij tevoren deden, dat de arme weduwen, de bejaarden en de onvermogenen echt duidelijk meer hulp van *hen* ontvangen in verhouding tot hun aantal en hun mogelijkheden dan van hetzelfde aantal mensen met dezelfde vermogensomstandigheden, mensen die, behalve dan door ze te veroordelen en erop af te geven, op *geen* enkele manier iets te maken willen hebben met *armenscholen*. Ik wil *Catiline* op welke dag van de week dan ook ontmoeten in het *Griekse* koffiehuis en door een telling van individuele personen in een *aantal* waarvan hij de omvang mag bepalen, de waarheid bewijzen van wat ik zeg. Maar ik vertrouw er niet erg op dat hij zal meewerken aan de ontmoeting met mij, omdat het *zijn* zaak niet is om *bewijzen* van de waarheid aan te moedigen, maar om er *dekmantels* over te gooien. Anders had hij zichzelf nooit kunnen toestaan, nadat hij de armenscholen had voorgesteld als bedoeld te zijn *om kinderen tot lezen en schrijven en een beheerst gedrag op te leiden, zodat zij geschikt gemaakt kunnen worden om bedienden te zijn*, om daaraan onmiddellijk deze woorden toe te voegen: *een soort nietsdoend en relschoppend gespuis waardoor het koninkrijk al bijna wordt verslonden* en dat *overal een publieke overlast is geworden, enzovoort*. Wat? Is het te danken aan de *armenscholen* dat bedienden zo *lui* zijn geworden, zulk *relschoppend gespuis*, zo'n publieke *overlast*? Dat *vrouwelijke* bedienden *hoeren* worden en *mannelijke* bedienden *rovers, inbrekers en afzitters*? (Zoals hij zegt dat ze gewoonlijk worden.) Is dit te danken aan de *armenscholen* of, als dit *niet* het geval is, hoe komt hij er dan toe zichzelf de vrijheid te veroorloven om deze scholen voor te stellen als een *middel* ter *vergroting* van deze berg onheil, die inderdaad de gemeenschap te duidelijk getroffen heeft? De *zich eigengemaakte principes van de deugd* worden gewoonlijk niet geacht er de hoofdoorzaak van te zijn dat men in de ondeugd terechtkomt. Als de vroege kennis van *waarheid* en van onze *verplichtingen* eraan het zekerste middel zou zijn om ervan *af te wijken*, dan zou niemand betwijfelen dat *Catiline* de kennis van de waarheid erg *vroeg*, en met de uiterste zorg, werd bijgebracht. Het is een heel fraaie zaak van hem om een bericht te verspreiden en er, zoals hij doet, zoveel nadruk op te leggen, *dat er op één dag meer aan kerkdeuren wordt ingezameld om deze arme jongens en meisjes met baret en livreirok te laten verschijnen dan voor alle armen in een heel jaar*. O zeldzame *Catiline*! Dit overtuigende gevolg zul je uiterst moeiteloos bereiken, want je hebt geen getuigen tegen je, noch een levende ziel die je tegenspreekt, behalve de inzamelaars en armenbestuurders en alle andere belangrijkste inwoners van de meeste gemeenten in Engeland waar *armenscholen* zijn.

De grap ervan is, mijn Lord, dat deze *scribenten* nog steeds geacht worden *mensen met een goede moraal* te zijn. Maar wanneer mensen er hun taak van maken om hun medemensen te *misleiden* en *bedriegen*, en zulks in zaken van *belang*, door de waarheid te *verdraaien* en te *verdoezelen*, door *onjuiste voorstellingen* en *valse insinuaties*, en als zulke mensen niet schuldig zijn aan *usurpatie* zolang zij de rol aannemen van *mensen met een goede moraal*, dan is het voor niemand immoreel om *vals* en *bedrieglijk* te zijn in gevallen waarin de *wet* hem daarvoor niet kan aanvatten en de *moraliteit* geen verband houdt met *waarheid* en *eerlijke bejegening*. Ik zou echter niet graag een van deze *morele mensen* willen tegenkomen op de *heide van Hounslow*, als ik toevallig zonder pistolen die kant op zou rijden. Want ik heb het idee dat zij die op het ene punt *geen* geweten hebben, er op een ander punt ook niet veel van hebben. Uwe Lordschap, die over zowel *mensen* als *boeken* nauwgezet oordeelt, zal zich, als u geen andere kennis van de armenscholen zou hebben, gemakkelijk indenken dat ze iets zeer *voortreffelijks* moeten hebben, omdat een dergelijk *soort mensen* als *dezen* zich er zo vurig tegen *verzet*.

Zij vertellen u dat deze scholen belemmeringen zijn voor het *boerenbedrijf* en de *manufactuur*. Wat het boerenbedrijf betreft, worden de kinderen niet langer op school gehouden dan tot zij de leeftijd en kracht hebben om de voornaamste taken ervan te vervullen of de voortdurende arbeid daar aan te kunnen. En zelfs terwijl zij dit onderwijs *volgen*, kan Uwe Lordschap erop vertrouwen dat hen in geen jaargetijde ooit zal worden belet op het veld te werken of in die arbeid ingezet te worden waarvoor zij geschikt zijn, wanneer zij zo'n tewerkstelling kunnen krijgen voor het onderhoud van hun ouders en henzelf. In dit geval zijn de ouders in de diverse graafschappen de juiste beoordelaars van hun onderscheidene situaties en omstandigheden, en tegelijkertijd zijn die er niet zo dol op dat hun kinderen wat *kennis* krijgen in plaats van *geld*. Zij zullen voor hen *ander* werk zullen vinden in plaats van ze naar school te laten gaan, als ze er ook maar een stuiver mee kunnen verdienen. En dit is ook het geval met de *manufacturen*. De regenten van de armenscholen en de ouders van de daarin opgeleide kinderen zouden die heren die bezwaar *maken*, dankbaar zijn, als zij zouden helpen dit *weg te nemen* door een fonds te steunen dat het werken in de *manufactuur* verenigt met de moeilijke taak om *lezen* en *schrijven* te leren in armenscholen. *Dit* zou een *edel* werk zijn. Dit is al door de voorstanders van enkele armenscholen tot stand gebracht en wordt door alle overigen beoogd en serieus verzocht. Maar *Rome* is niet op één dag gebouwd. Laten, totdat deze *belangrijke* zaak tot stand kan worden gebracht, de bazen en bedrijfsleiders van de manufacturen in de verschillende plaatsen van het koninkrijk zo welwillend zijn om arme kinderen elke dag een aantal uren in hun respectieve manufacturen te laten werken, terwijl de regenten ervoor zorgen dat hun andere uren van de dag worden opgevuld met de gebruikelijke taken op de armenscholen. Het is voor *partijmensen*, voor berekenende en geperverteerde geesten gemakkelijk om geveinsde, misleidende argumenten te bedenken en de beste zaken van de wereld *hoon* aan te doen onder de schijn van *redenering*. Maar ongetwijfeld kan geen *onpartijdige* mens die bezield is door een *serieus* gevoel van *goedheid* en een *werkelijke* liefde voor zijn land, denken dat deze juiste en gegronde zienswijze betreffende armenscholen vatbaar is voor een *gegrond, gewichtig* bezwaar en weigeren zijn inspanningen bij te dragen om ze die *perfectie* te laten bereiken die men zich ermee ten doel heeft gesteld. Laat ondertussen niemand zo *zwak* en *verdorven* zijn om te ontkennen dat wanneer arme kinderen niet op een andere

eerlijke manier werk kunnen vinden, het een ware *welvaart* voor *hen* en een goede dienst voor ons land is, en beter dan hun prille leeftijd in ledigheid te laten doorbrengen of met het leren van de kunsten van liegen en vloeken en stelen, om ze bezig te houden met het leren van de principes van de *godsdiens* en *deugd* totdat hun leeftijd en kracht ze in staat zullen stellen bedienden bij families te worden of gecontracteerd te worden in het boerenbedrijf of een manufactuur of een ambachtelijk bedrijf of een arbeidzaam beroep. Want in deze *arbeidzame* beroepen worden de armenschoolkinderen gewoonlijk, zo niet altijd, aan het werk gezet zodra zij hiertoe in staat zijn. En daarom kan *Catiline* zich erover verheugen om zijn bezwaar tegen *winkeliers* of detailhandelaren terug te nemen, waarin hij heeft verzekerd dat *over hun emplooi, dat, zoals hij zegt, ten deel behoort te vallen aan de kinderen van hun eigen stand, meestal door de regenten van de armenscholen* vooruit wordt beschikt *en dit wordt opgekocht*. Hij moet me niet kwalijk nemen dat ik Uwe Lordschap ervan op de hoogte stel dat deze *verzekering* in feite ondubbelzinnig *onjuist* is, wat een ongerief is dat heel erg gauw op *zijn* verzekeringen van toepassing is, zoals dit in het bijzonder geldt voor nog een andere die ik zou willen noemen. Want hij schaamt zich er niet voor ronduit te beweren *dat de principes van onze gewone mensen worden bedorven in onze armenscholen die hen, zo gauw ze kunnen praten, leren High Church en Ormond eruit te flappen en zodoende opvoeden om verraders te zijn voordat zij weten wat verraad betekent*. Uwe Lordschap, en andere *integere* personen van wie de woorden getrouw hun mening weergeven, zou nu denken, als ik u niet al een sleutel tot het geklets van *Catiline* had gegeven, dat hij er volledig van overtuigd is dat de kinderen in de armenscholen *worden opgevoed tot verraders*.

Mijn Lord, als er één meester is tegen wie het bewijs kan worden ingebracht dat hij afwijzend tegenover de regering staat, of dat hij niet even getrouw de kinderen *gehoorzaamheid* en *loyaliteit* aan de koning onderwijst als enige andere verplichting in de catechismus, en die van de regenten op een armenschool mag blijven, dan zal ik *Catiline* belonen met een vergunning de *scholen* te slopen en de meesters overeenkomstig zijn innigste wens op te hangen.

Deze en soortgelijke dingen worden met dezelfde *bitterheid* en even *weinig waarheid* aangevoerd in het bovenvermelde boek, namelijk *De fabel van de bijen, of Particuliere ondeugden, publieke weldaden, enzovoort*. *Catiline* blaast de fundamentele *geloofsartikelen* op, terwijl hij de leer van de gezegende drie-eenheid goddeloos met *bie-te-bauw* vergelijkt. Deze losbandige auteur van de *Fabel* is niet alleen een helper van *Catiline* in het verzet tegen het *geloof*, maar heeft het op zich genomen de fundering van de *zedelijke deugd* te vernietigen en in plaats daarvan de *ondeugd* te vestigen. De beste arts van de hele wereld heeft zich nooit erger ingespannen om het *natuurlijke* lichaam van *slechte* eigenschappen te zuiveren, dan deze hommel heeft gedaan om het *politieke* lichaam van *goede* eigenschappen te zuiveren. Hij getuigt zelf van de waarheid van deze beschuldiging tegen hem. Want als hij bij de conclusie van zijn boek komt, maakt hij deze opmerking over zichzelf en zijn werk: 'Dit gezegd hebbende, vlei ik mijzelf te hebben aangetoond dat niet de vriendschappelijke kwaliteiten en vriendelijke gevoelens die *natuurlijk* zijn bij de mens, en ook niet de echte *deugden* die hij door *rede* en zelfverloochening in staat is te verwerven, het *fundament van de samenleving* zijn, maar dat datgene wat wij het *kwaad* in deze wereld noemen, zowel *zedelijk* als *natuurlijk*, het *belangrijkste beginsel* is dat ons tot sociabele wezens maakt, de *solide basis*, het *leven* en de *steun* van alle bedrijven en werkzaamheden, zonder uitzondering; dat we daar

moeten zoeken naar de ware oorsprong van alle kunsten en wetenschappen, en dat op *hetzelfde ogenblik dat het kwaad ophoudt te bestaan, de samenleving bedorven, zo al niet volledig ontbonden moet zijn.*'

Nu, mijn Lord, ziet u de *finale opzet*, de voornaamste strekking van *Catiline* en zijn consorten. Nu opent het landschap zich en verschijnen de geheime bronnen. Nu waagt de broederschap het zich duidelijk uit te spreken, en voorzeker heeft geen groep mensen het eerder *gewaagd* om op deze manier te spreken. Nu ziet u de *echte oorzaak* van alle vijandigheid tegen de arme armenscholen. Het is gericht tegen de *godsdiens*. *Godsdiens*, mijn Lord, om hem te bevorderen, zijn de scholen ingesteld en *dit complot* is vastbesloten hem te vernietigen. Want de scholen zijn zeker een van de belangrijkste middelen van *godsdiens* en *deugd*, een van de stevigste bolwerken tegen *paperij*, een van de beste manieren om dit volk in de goddelijke gunst aan te bevelen en daarom, gelet op alles wat sinds onze gelukkige *Reformatie* en verlossing van de idolatrie en tirannie van *Rome* op touw is gezet, een van de grootste zegeningen van ons land. Mocht er *echt* een onbeduidend ongerief uit zo'n excellent werk voortkomen, zoals alle menselijke instituties en zaken met wat klein ongerief gepaard gaan, dan zou de uitnemendheid van het werk nog steeds een zaak van *vreugde* zijn en *aanmoediging* ondervinden van alle *wijze en goede* mensen, die zulke *onbetekenende* bezwaren ertegen versmaden die *andere* mensen, zonder zich te schamen, oproepen en verdedigen.

Nu ziet Uwe Lordschap ook het *ware doel* van de *hekeliteratuur* die voortdurend door *Catiline* en zijn consorten tegen de *geestelijkheid* wordt geschreven. Waarom moet de veroordeling en executie van *Hall* een sterker bezwaar tegen de geestelijkheid zijn dan die van *Layer* tegen de heren van de *advocatuur*? Waarom? Omdat de professie van het *recht* geen onmiddellijk verband houdt met de *godsdiens*. En daarom zal *Catiline* toegeven dat als personen van *die* professie verraders of anderszins *verdorven* zouden zijn, de overigen, niettegenstaande de ongerechtigheid van een confrater, even loyaal en deugdzaam kunnen zijn als welke andere onderdanen ook in de gebieden van de koning. Maar omdat zaken van de *godsdiens* de zorg en *werkzaamheid* zijn van de *geestelijkheid*, verkondigt *Catiline's* logica glashelder dat als een van *hen* afwijzend tegenover de regering staat, de overigen dit ook doen. Of als een van *hen* schuldig is aan een *ondeugd*, dan is deze consequentie ervan duidelijk dat allen of bijna alle overigen even verdorven zijn als de duivel ze maar kan maken. Ik zal Uwe Lordschap niet vermoeien met een afzonderlijke rechtvaardiging van de geestelijken, en ook is er geen enkele reden waarom ik dit zou moeten doen, want zij zijn al verzekerd van de gunstige genegenheid van Uwe Lordschap voor hen, en zij zijn, als een even *getrouwe* en *deugdzaam* en *geleerde* groep mensen als welke andere dan ook in Europa, zelf in staat zich overal te rechtvaardigen waar zo'n rechtvaardiging nodig is. En toch stellen zij de *publicatie* van de argumenten in een plechtige verdediging van henzelf uit, omdat zij *goedkeuring* noch *achting* verwachten of verlangen van de *goddeloze* en *verdorven* mensen. En tegelijkertijd kunnen zij er niet aan twifelen dat alle personen, niet alleen die met een grote *scherpzinnigheid*, maar ook die met *gezond verstand*, nu echt duidelijk zien dat de pijlen die op de *geestelijkheid* zijn afgeschoten, bedoeld zijn om het *goddelijke instituut* van de geestelijke ambten te verwonden en te vernietigen en de *godsdiens* uit te roeien, terwijl die gewijde ambten juist zijn ingericht om hem te behouden en te bevorderen. Dit werd altijd door elke eerlijke en onpartijdige mens *verondersteld* en *vermoed*. Maar het wordt nu *bewezen* door degenen die eerder de

aanleiding hadden gegeven voor zulke vermoedens, want zij hebben nu openlijk verklaard dat *geloof* in de voornaamste artikelen ervan niet alleen nodeloos maar belachelijk is, dat het *welzijn* van de menselijke samenleving moet achteruitgaan en ten onder gaan door de stimulering van de *deugd*, en dat immoraliteit het enige *vaste* fundament is waarop het geluk van de mensheid kan worden gebaseerd en blijven bestaan. De *publicatie* van dergelijke stellingen, een openbaar beleden voorstel om het *christelijk geloof* en elke *deugd* uit te roeien en het *morele kwaad* als *basis* van de regering te verankeren, is zo'n ongelofelijke, schokkende, beangstigende, flagrante gruweldaad dat de *goddelijke wraak* ons ongetwijfeld moet treffen als het ons als een *nationale misdaad* mocht worden aangewreven. En in hoeverre deze gruweldaad een *nationale misdaad* zou worden als zij veronachtzaamd en ongestraft voortgaat, kan een *casuïst* die minder bekwaam en scherpzinnig is dan Uwe Lordschap, gemakkelijk raden. En ongetwijfeld heeft Uwe Lordschaps gezonde oordeelvermogen in zo'n duidelijke en belangrijke zaak u als wijze en getrouwe patriot doen besluiten om zich in uw hoge positie tot het uiterste in te spannen om de godsdienst tegen de brutale aanvallen te verdedigen die erop gedaan zijn.

Zodra ik een exemplaar heb gelezen van het *wetsvoorstel voor de betere beveiliging van Zijne Majesteit en zijn gelukkige heerschappij door een betere beveiliging van de godsdienst in Groot-Brittanië*, zal aan Uwe Lordschaps *juiste politieke programma*, uw *liefde voor ons land* en uw *grote dienst* daaraan opnieuw erkentelijkheid worden betuigd door,

mijn Lord,

uw meest getrouwe nederige dienaar,

Theophilus Philo-Brittanus

Mandevilles antwoord begint als volgt:

Deze heftige beschuldigingen en het luide protest dat overal tegen het boek werd aangeheven door regenten, meesters en andere kampioenen van armenscholen, gecombineerd met het advies van vrienden en het nadenken over wat ik aan mezelf verplicht ben, leidde mij tot het volgende antwoord. De onpartijdige lezer zal zich bij het bestuderen ervan niet ergeren aan de herhaling van sommige passages, waarvan hij er eentje al twee keer kan zijn tegengekomen, als hij bedenkt dat ik, om een op zichzelf staande verdediging van mij tegenover het publiek op te stellen, verplicht was om te herhalen wat in de brief werd aangehaald, aangezien de krant onvermijdelijk in de handen van velen terechtkomt die nooit *De fabel van de bijen* of de lasterlijke brief die ertegen is geschreven, hebben gelezen. Het antwoord werd met deze woorden gepubliceerd in de *London-Journal* van 10 augustus 1723.

Zie verder: *Mensen spreken niet om begrepen te worden* (2007).